

dr n. hum. Justyna Korzeniewska
psycholog kliniczny, neuropsycholog

**SPECYFICZNE DLA NF1,
OPARTE NA DEFICYTACH POZANANIA SPOŁECZNEGO
ZACHOWANIA NIEPRZYSTOSOWAWCZE**

POZNANIE SPOŁECZNE W NF1

- Trudności w funkcjonowaniu emocjonalno – społecznym (zachowania nieprzystosowawcze związane z zaburzeniami poznania społecznego) dotyczą osób z NF1 w różnym stopniu.
- Istnieje związek między tymi trudnościami a zmianami w OUN, ale nie jest to zależność liniowa.
- Negatywne skutki zaburzeń poznania społecznego bywają nasilone, ponieważ występują w kontekście innych problemów np. trudności w nauce, zaburzeń strukturyzacji i organizacji, stygmatyzacji fizycznej.
- Problemy społeczne obniżają jakość życia.

POZNANIE SPOŁECZNE

- Funkcja poznawcza pełniąca funkcję mediatora pomiędzy sferą poznawczą a funkcjonowaniem społecznym.
- Mózgowy system, zawierający i magazynujący reprezentacje / schematy relacji pomiędzy osobą a otoczeniem wraz z funkcjonującymi w jego obrębie innymi jednostkami. Pozwala człowiekowi nadawać sens, przewidywać efekty i uzyskiwać kontrolę w społecznym świecie.
- Zdolność do tworzenia reprezentacji umysłowych relacji między sobą i innymi oraz umiejętność stosowania tych reprezentacji w zachowaniach społecznych.
- Zastosowanie szerokiego spektrum umiejętności do interpretacji sygnałów społecznych i emocjonalnych oraz regulacji własnego zachowania w kontekście złożonego funkcjonowania społecznego.

NEUROPSYCHOLOGICZNY MECHANIZM POZANANIA SPOŁECZNEGO

STRUKTURA	FUNKCJA
Zakręt wrzecionowaty	Rozpoznawanie ludzkich twarzy w nagłych sytuacjach w środowisku
Bruzda skroniowa górna	Dynamiczna ekspresja emocji i interpretacja zachowań i intencji innych ludzi
Ciało migdałowe + przednia część obszarów limbicznych	Rozpoznawanie stanów emocjonalnych innych przez analizę ekspresji twarzy
Ciało prążkowane	Wzrokowa percepcja ludzkiego ciała

Kora płata ciemieniowego (zakręt górny i środkowy, bruzda międzyciemieniowa) + zakręt środkowy płata czołowego = system lustrzany	Aktywowany przy wykonywaniu i obserwowaniu zachowań
Kora okołoczołowa	Proces nagrody i społecznego wzmocnienia
Część środkowa okolicy przedczołowej	Rozumienie intencji innych oraz przyczyn emocji swoich i innych osób

Poznanie społeczne składa się z kilku mechanizmów neuropsychologicznych:

- **Antropomorfizacja** – nadawanie obiektom nieożywionym cech istot żywych i ludzkich. Pozwala na szybsze rozpoznawanie w otoczeniu bodźców społecznie istotnych.
- **Imitacja** – naśladownictwo zachowań innych, generowane przez bodziec wizualny; pozwala na uzyskanie proprioceptywnej informacji zwrotnej (czucie własnego ciała), która jest porównywana z wizualnym wyobrażeniem obiektów. Przyczynia się do rozwoju teorii umysłu i empatii.
- **Symulacja** – forma procesów imitacyjnych, którym nie towarzyszy reakcja behawioralna; w wyniku obserwacji reakcji innej osoby, mimo nie wykonywania własnych ruchów, pojawia się aktywacja kory sensomotorycznej; odbywa się to dzięki tzw. **neuronom lustrzanym**, które aktywują się zarówno, gdy podmiot wykonuje działanie, jak i kiedy obserwuje osobę wykonującą tę samą czynność; system ten stanowi podstawę rozpoznawania stanów emocjonalnych, intencji, możliwych reakcji innych ludzi.
- **Teoria umysłu** – umiejętność rozpoznawania i interpretowania zachowań, intencji, stanów umysłu innej osoby dzięki wykorzystaniu złożonych schematów poznawczych, opartych na indywidualnej wiedzy o zachowaniach i stanach psychicznych innych. Umożliwia rozumienie fałszywych przekonań (np. dlaczego ktoś czegoś nie wie), aluzji, metafor, ironii, oszustwa, podstęp.

Poznanie społeczne opiera się na procesach, takich jak:

- percepcja, rozpoznawanie emocji – monitorowanie twarzy osoby i na podstawie tych informacji rozumienie procesów emocjonalnych;
- percepcji sygnałów społecznych;
- styl atrybucji – sposób wyjaśniania zdarzeń i sytuacji (pozytywnych i negatywnych), które spotykają osobę w życiu; proces wnioskowania o przyczynach zachowań własnych i cudzych;
- teorii umysłu – wrodzona zdolność do przypisywania stanów umysłu sobie i innym, celem przewidywania i wyjaśniania ich zachowań.

CO JEST TRUDNE DLA NF1?

- Rozwiązywania problemów, planowanie, inicjowanie, organizowanie.
- Ujmowanie (rozumienie) wszystkich aspektów złożonej sytuacji społecznej, w tym intencji osób, okoliczności, odległych skutków.
- Samodzielne ustanawianie priorytetu w obliczu 2 lub więcej konkurencyjnych zadań.
- Przerzutność uwagi i zdolność przełączania się między alternatywnymi sposobami reagowania.
- Samokontrola i kontrola emocjonalna; odraczenie reakcji (czas na przemyślenie i podjęcie decyzji).

- Wykorzystanie informacji zwrotnych (sugestie, podpowiedzi) w zadaniach szkolnych / pracy i sytuacjach społecznych (wyczuwanie nastroju, odczytywanie intencji osób itp.).
- Tendencja do zachowań impulsywnych.
- Odróżnianie skutków i kategorii moralnej czynu, środków i celów, działań i ich materialnych efektów.
- Powiązanie terażniejszych działań z efektami odległymi w przyszłości.
- Abstrahowanie, kategoryzowanie.
- Przeszukiwanie pamięci w celu wydobycia informacji w mechanizmie przypominania.
- Umysłowa elastyczność.
- Matapoznanie – śledzenie swojego myślenia podczas nauki (autokorekta błędów) i refleksja nad swoimi działaniami i relacjami społecznymi (zrozumienie przyczyn niepowodzeń w relacjach).
- Podatność na dystrakcję, brak konsekwencji.

SPECYFIKA ZACHOWAŃ W NF1

- Brak intencji agresywnej i działań z premedytacją na szkodę innych.
- Długie pamiętanie przykrych sytuacji i wracanie do nich z silnymi emocjami, niemal jak po zdarzeniu, a jednocześnie podatność na reaktywację kontaktów, czy powrotu do podobnych sytuacji.
- Brak wyraźnych korzyści – przypadkowy charakter zachowań problemowych.
- Duży wpływ innych osób i okoliczności np. obecnie wzrost problemów społecznych jako konsekwencji izolacji społecznej i ograniczeń w pandemii oraz ekspozycji na niewłaściwe treści internetowe.